

એસ.યુ.જી.કોલેજ ઓફ એજ્યુકેશન, વાસણા, અમદાવાદ- ૦૭

ડૉ.જગદીશભાઈ આર મહિડા

વિષય: સામાજિક વિજ્ઞાન

ધોરણ: ૧૦

વિષયાંગ: માનવ વસતિ

તા.૧૬/૦૯/૨૦૧૪

❖ સામાન્ય હેતુઓ:

- (૧) વિદ્યાર્થીઓ સામાજિક વિજ્ઞાન વિષયનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે
- (૨) વિદ્યાર્થીઓ સામાજિક વિજ્ઞાન વિષયના જ્ઞાનની સમજ મેળવે.
- (૩) વિદ્યાર્થીઓ સામાજિક વિજ્ઞાન વિષયમાં પ્રાપ્ત કરેલ જ્ઞાનનો નવીન પરિસ્થિતિમાં ઉપયોગ કરે.
- (૪) વિદ્યાર્થીઓ સામાજિક વિજ્ઞાન વિષયક આનુસાંગિક કૌશલ્યો કેળવે.
- (૫) વિદ્યાર્થીઓ સામાજિક વિજ્ઞાન વિષયમાં રસ લેતાં થાય.

❖ શૈક્ષણિક પદ્ધતિ: કથન ચર્ચા , પ્રશ્નોત્તર પદ્ધતિ પ્રયુક્તિ: વિષયાભિમુખ, સ્પષ્ટીકરણ, કા.પા.કાર્ય અને સ્વાધ્યાય

❖ એકમ માટે અપેક્ષિત પૂર્વજ્ઞાન : વસતિ વધારા અંગેનું ચિત્ર – નિદર્શન, પ્રશ્નોત્તરી

❖ સંદર્ભ સાહિત્ય :

- (૧) વસતિ શિક્ષણ
- (૨)

❖ શૈક્ષણિક સાધનો:

પ્રવૃત્તિ ક્રમ	વિશિષ્ટ હેતુઓ	શૈક્ષણિક મુદ્દા	શિક્ષકની પ્રવૃત્તિ	વિદ્યાર્થીની પ્રવૃત્તિ
પ્ર સ્તા વ ના	<ul style="list-style-type: none"> વિદ્યાર્થીઓ પૂર્વજ્ઞાનથી પરિચિત થાય વિદ્યાર્થીઓ નવું જ્ઞાન મેળવવા તત્પર થાય 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ મોટું કુટુંબ : માનવ વસતિનું પ્રમાણ વધુ - સમસ્યાઓ વધુ ❖ નાનું કુટુંબ - માનવ વસતિનું પ્રમાણ ઓછું. ❖ સમસ્યાઓ મહદ્ અંશે ઓછી 	<p>શિક્ષક એકમના અનુસંધાનમાં મોટું કુટુંબ - નાનું કુટુંબનું ચિત્ર રજૂ કરી નીચેના જેવા પ્રશ્નો પૂછી વિષયાભિમુખ કરશે.</p> <p>⇒ આ ચિત્રમાં જણાવેલ કુટુંબમાં સભ્યોની સંખ્યા કેટલી છે ?</p> <p>⇒ કુટુંબમાં વધારે સભ્યો હોવાના કારણે કઈ સમસ્યાઓ ઉદ્ભવે છે ?</p> <p>⇒ આ કુટુંબમાં બાળકો કઈ માગણી કરતા જોવા મળે છે ?</p> <p>⇒ આ કુટુંબમાં સભ્યોની સંખ્યા કેટલી છે ?</p> <p>⇒ આ બંને ચિત્રોમાં કયું કુટુંબ તમને સુખી જોવા મળે છે ?</p> <p>⇒ કયા કારણોસર પહેલું કુટુંબ સુખી કુટુંબ કહેવાય ?</p>	<p>વિદ્યાર્થીઓ શિક્ષકે દર્શાવેલ મોટું કુટુંબ અને નાના કુટુંબના ચિત્રનું ધ્યાનપૂર્વક અવલોકન કરશે.</p> <p>વિદ્યાર્થીઓ શિક્ષકે પૂછેલા પ્રશ્નોના પૂરા વાક્યોમાં જવાબ આપશે.</p>
હેતુકથન	વિદ્યાર્થીઓ વિષયાંગથી પરિચિત થાય	<u>વિષયાંગ: માનવ વસતિ</u>	વિદ્યાર્થી મિત્રો, આજે આપણે <u>માનવ વસતિ</u> વિશે અભ્યાસ કરીશું.	વિદ્યાર્થીઓ વિષયાંગની નોંધ પોતાની નોંધપોથીમાં કરશે.
વિ ષ ય નિ રૂ પ ણ	<ul style="list-style-type: none"> વિદ્યાર્થીઓ વિકાસશીલ દેશો વિશે માહિતી મેળવે. વિદ્યાર્થીઓ વૈશ્વિક સમસ્યાઓથી પરિચિત થાય. ૧૯ મી સદી પહેલાં ભારતની વસતિની સાંખ્યિક માહિતી મેળવે. વિદ્યાર્થીઓ ૧૯ મી સદી પહેલાં ભારતમાં આજના સંદર્ભમાં નહીંવત વસતિ 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ <u>ઉપભોક્તા</u> વિકસીત દેશો : ઈંગ્લેન્ડ રશિયા, અમેરિકા, જાપાન, ફ્રાન્સ વિકાસશીલ દેશો : ભારત, પાકિસ્તાન અને નેપાળ યુ.કે.ની વસતિ (૨૦૦૧) ૫,૯૬,૪૭,૭૮૦ વસતિ વધારો એ વૈશ્વિક સમસ્યા સુવિધા પ્રાપ્ત થતી નથી - વસ્તુનો 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ શિક્ષક એકમના અનુસંધાનમાં જરૂરી કથન ચર્ચા કરતાં કરતાં નીચેના જેવા પ્રશ્નો પૂછી કા.પા.નોંધ વિકસાવશે. ⇒ ચીજ વસ્તુઓના ઉત્પાદન કરતાં ઉપભોક્તાઓનું પ્રમાણ વધી જાય ત્યારે શું થાય ? ⇒ આવી પરિસ્થિતિ કયાં કારણોસર ઉદ્ભવે છે ? ⇒ યુ.કે.(લંડન) માં કયા કારણોસર વસ્તુ સહેલાઈથી મળી શકે છે ? ⇒ ભારતમાં કયા કારણોસર વસ્તુ સહેલાઈથી મળી શકતી નથી ? ⇒ વધુ સહેલાઈથી ન મળી શકવાનાં મુખ્ય કારણો 	<p>વિદ્યાર્થીઓ દુનિયાના નકશામાં વિકસીત અને વિકાસશીલ દેશોના સ્થાનનું નિરીક્ષણ કરશે.</p> <p>વિદ્યાર્થીઓ</p> <p>વિદ્યાર્થીઓ શિક્ષકે પૂછેલા પ્રશ્નોના પૂરા વાક્યોમાં જવાબ આપશે.</p>

<p>વધારા માટેનાં કારણો જાણો.</p> <ul style="list-style-type: none"> • વિદ્યાર્થીઓ ભારતમાં પ્રતિવર્ષ જન્મતા બાળકોની સાંખ્યિક માહિતી મેળવે. • વિદ્યાર્થીઓ ભારતમાં પ્રતિવર્ષ થતા મૃત્યુઆંકની માહિતી મેળવે. • વિદ્યાર્થીઓ ભારતમાં પ્રતિવર્ષ માનવ વસતિમાં થતા વધારાની આંકડાકીય માહિતી પ્રાપ્ત કરે. • વિદ્યાર્થીઓ ૧૯૦૧ થી ૨૦૧૧ સુધીના સમયગાળામાં ભારતમાં થયેલ વસતિ વધારાથી સભાન થાય. • વિદ્યાર્થીઓ ભારતમાં સૌથી વધુ વસતિ ધરાવતા રાજ્ય વિશે જાણો. 	<p>અભાવ – અછત સર્જાય</p> <ul style="list-style-type: none"> • ભારત : માનવ વસતિ • ૧૯ મી સદી પહેલાંનો સમય • વસતિમાં નહીંવત વધારો • મૃત્યુ દર ઊંચો - જીવલેણ રોગો • દુષ્કાળ, અપૂરતું પોષણ • ૨૦૦૧માં ભારતની વસતિ • ભારતમાં દર વર્ષે ૨ કરોડ બાળકોના જન્મ • $૨,૦૦,૦૦,૦૦૦ / ૩૬૫ = ૫૫,૦૦૦$ • ૮૦,૦૦,૦૦૦ લોકોના મૃત્યુ • $૮૦,૦૦,૦૦૦ / ૩૬૫ = ૨૨,૦૦૦$ • $૫૫,૦૦૦ - ૨૨,૦૦૦ = ૩૩,૦૦૦$ માનવ વસતિનો વધારો • ૧૯૦૧ માં માનવ વસતિ- ૨૩.૬ કરોડ • ઈ.સ.૨૦૧૧ માં ૧૦૨.૭ કરોડ • ૧૦૦ વર્ષમાં ૭૯.૧ કરોડ માનવ વસતિમાં વધારો • ભારતમાં સૌથી વધુ વસતિ ધરાવતું રાજ્ય : ઉત્તર પ્રદેશ, - ૧૬,૬૦,૫૨,૮૫૯ 	<p>જણાવો.</p> <ul style="list-style-type: none"> ⇒ ભારતમાં વધુ વસતિના કારણે કયા પ્રશ્નો સર્જાય છે? ⇒ ૧૯મી સદી પહેલાં ભારતમાં વસતિ વધારો કેવો હતો? ⇒ આ સમયગાળામાં ભારતમાં વસતિમાં નહીંવત વધારા માટેનાં કારણો કયાં હતાં? ⇒ ભારતમાં દર વર્ષે કેટલા બાળકો જન્મે છે? ⇒ ભારતમાં પ્રતિદિન કેટલા બાળકો જન્મે છે? ⇒ ભારતમાં પ્રતિવર્ષ કેટલા લોકો મૃત્યુ પામે છે? ⇒ ભારતમાં પ્રતિદિન કેટલા લોકો મૃત્યુ પામે છે? ⇒ ભારતમાં પ્રતિદિન કેટલી માનવ વસતિનો વધારો થાય છે? ⇒ ઈ.સ. ૧૯૦૧માં ભારતની વસતિ કેટલા કરોડ હતી? ⇒ ઈ.સ. ૨૦૦૧માં ભારતની વસતિ કેટલા કરોડ હતી? ⇒ આ ૧૦૦ વર્ષના સમયગાળામાં ભારતની વસતિમાં કેટલા કરોડનો વધારો થયો? ⇒ આ ૧૦૦ વર્ષમાં પ્રતિવર્ષ ભારતમાં કેટલા કરોડ વસતિનો વધારો જોવા મળે છે? ⇒ ભારતના કુલ કેટલા રાજ્યો છે? 	<p>વિદ્યાર્થીઓ ગણતરી કરી વસતિની સાંખ્યિક માહિતી આપશે.</p> <p>વિદ્યાર્થીઓ શિક્ષક કરેલ કા.પા.નોંધ પોતાની નોંધપોથીમા વિકસાવશે.</p> <p>વિદ્યાર્થીઓ આલેખનું નિર્દેશન કરી ૧૯૦૧ થી ૨૦૦૧ માં થયેલ વસતિ વધારાથી પરિચીત થશે.</p> <p>વિદ્યાર્થીઓ ભારતના નકશામાં વધુ વસતિ ધરાવતું રાજ્ય દર્શાવશે.</p>
---	---	---	---

	<ul style="list-style-type: none"> • વિદ્યાર્થીઓ ગુજરાતની ૨૦૧૧ની વસતિની આંકડાકીય માહિતી જાણે. • વિદ્યાર્થીઓ આધુનિક સમયમાં ભારતમાં વસતિ વધારો થવાનાં કારણો જણાવે. 	<ul style="list-style-type: none"> • ઓછી વસતિ ધરાવતુ રાજ્ય: સિક્કિમ-- ૫,૪૦,૪૯૩ • ગુજરાતની વસતિ ૨૦૧૧ અનુસાર- ૫,૦૫,૯૬,૯૯૨ • વસતિની દ્રષ્ટિએ ભારતમાં ગુજરાત દશમા ક્રમે • આધુનિક સમયમાં વસતિ વધારાનાં કારણો: તબીબી સેવાઓ, જીવલેણ રોગોનું નિદાન, સરકારની સહાય, નિરક્ષરતા, પુત્ર ઝંખના 	<ul style="list-style-type: none"> ⇒ ભારતના કયા રાજ્યમાં વસતિનું પ્રમાણ સૌથી વધુ જોવા મળે છે? ⇒ ભારતના કયા રાજ્યમાં વસતિનું પ્રમાણ સૌથી ઓછું જોવા મળે છે? ⇒ ૨૦૦૧ની ગણતરી અનુસાર ગુજરાતની વસતિ કેટલા કરોડ છે? ⇒ વસતિની દ્રષ્ટિએ ગુજરાત ભારતમાં કયા ક્રમે છે? ⇒ આધુનિક સમયમાં વસતિ વધારો કેવો જોવા મળે છે? ⇒ આધુનિક સમયમાં વસતિ વધારો થવાનાં કારણો જણાવો. 	વિદ્યાર્થીઓ આધુનિક સમયમાં ભારતનાં વસતિ વધારાના કારણો જણાવશે.
મૂલ્યાંકન	વિદ્યાર્થીઓ મેળવેલ જ્ઞાનને દઢ કરે	<u>મૂલ્યાંકન</u>	શિક્ષક મૂલ્યાંકન કસોટી દ્વારા માનવ વસતિ અંગે આપેલ જ્ઞાનની ચકાસણી કરશે.	વિદ્યાર્થીઓ મૂલ્યાંકન કસોટીના જવાબ આપશે.
સ્વાધ્યાય	વિદ્યાર્થીઓ મેળવેલ જ્ઞાનનો ઉપયોગ કરે		શિક્ષક વિદ્યાર્થીઓને માનવ વસતિના સંદર્ભમાં સ્વાધ્યાય આપશે.	વિદ્યાર્થીઓ શિક્ષકે આપેલ સ્વાધ્યાય કાર્યની નોંધ પોતાની નોંધ પોથીમાં કરશે.

કા.પા.કાર્ય

વિષય: સામાજિક વિજ્ઞાન

ધોરણ: ૮

વિષયાંગ: માનવ વસતિ

તા.૧૬/૦૮/૨૦૧૪

-
- ઉપભોક્તા: વસ્તુ ચીજ વસ્તુઓનો ઉપયોગ કરનાર
 - વસતિ વધારો એ વૈશ્વિક સમસ્યા
 - ૧૯ મી સદીમાં નહીવત વસતિ વધારા માટેનાં કારણો: મૃત્યુદર ઊંચો, દુષ્કાળ, કુદરતી હોનારતો અને અપૂરતું પોષણ
 - ૨૦૦૧માં ભારતની વસતિમાં પ્રતિવર્ષ વધારો:
૨,૦૦,૦૦,૦૦૦ બાળકોનો જન્મ - ૮૦,૦૦,૦૦૦ લાખ મૃત્યુ = ૧,૨૦,૦૦,૦૦૦ દર વર્ષે વધારો
 - પ્રતિદિન ૫૫૦૦૦ બાળકોનો જન્મ
મૃત્યુ ૫૫૦૦૦/૩૬૫---૨૨૦૦૦
 - પ્રતિદિન ૫૫૦૦૦-૨૨૦૦૦---૩૩૦૦૦ માનવ વસતિનો વધારો
 - ૧૯૦૧માં ભારતની વસતિ ૨૩.૬૦ કરોડ
૨૦૦૧માં - ૧૦૨.૭ કરોડ
૧૧૦ વર્ષમાં ૭૯.૧૦ કરોડનો વધારો
 - ભારતમાં સૌથી વધુ વસતિ ઉત્તરપ્રદેશ
 - સૌથી ઓછી વસતિ સિક્કિમ રાજ્યમાં
 - વસતિની દ્રષ્ટિએ ગુજરાત ભારતમાં દસમા ક્રમે છે.
 - આધુનિક સમયમાં વસતિ વધારા માટેનાં કારણો: તબીબી સેવાઓ

સૂચના : નીચે આપેલા વિડ્લપોમાંથી સાચો વિડ્લપ પસંદ કરી ખાલી જગ્યા પૂરો.

- (૧) નીચે જણાવેલ સમસ્યાઓ પૈકી _____ સમસ્યા એ વૈશ્વિક સમસ્યા છે.
(અ) ગરીબીની (બ) નિરક્ષરતાની (ક) બેકારીની (ડ) વસ્તીવધારાની
- (૨) ઈ.સ. ૨૦૦૧ની વસ્તી ગણતરી અનુસાર ભારતની વસ્તી _____ કરોડ હતી.
(અ) ૭૦.૭૦ (બ) ૮૭.૭૦ (ક) ૧૦૨.૭૦ (ડ) ૨૦૨.૭૦
- (૩) ઈ.સ. ૨૦૦૧ની વસ્તી ગણતરી અનુસાર ભારતમાં પ્રતિદિન _____ બાળકોનો જન્મ થાય છે.
(અ) ૪૪,૦૦૦ (બ) ૫૫, ૦૦૦ (ક) ૬૬,૦૦૦ (ડ) ૭૭,૦૦૦
- (૪) ઈ.સ. ૨૦૦૧ની વસ્તી ગણતરી અનુસાર ભારતમાં ગુજરાત _____ ક્રમે આવે છે.
(અ) બીજા (બ) ચોથા (ક) સાતમા (ડ) દસમા
- (૫) ઈ.સ. ૨૦૦૧ની વસ્તી ગણતરી અનુસાર ભારતમાં પ્રતિદિન _____ માનવ વસ્તીનો વધારો થાય છે.
(અ) ૨૨,૦૦૦ (બ) ૩૩,૦૦૦ (ક) ૪૪,૦૦૦ (ડ) ૫૫,૦૦૦
- (૬) ઈ.સ. ૨૦૦૧ની વસ્તી ગણતરી અનુસાર ભારતના _____ રાજ્યમાં વસ્તીનું પ્રમાણ સૌથી વધારે છે.
(અ) ગુજરાત (બ) ઉત્તરપ્રદેશ (ક) સિક્કિમ (ડ) રાજસ્થાન

☛ સ્વાધ્યાય : વસ્તી વધારાને અંકુશમાં રાખવા માટેનાં ઉપાયો અંગેની નોંધ લખી લાવવી.

